

RECENZE

COMPARATIVE EDUCATION

CONTEMPORARY ISSUES AND TRENDS, Edited by W. D. Halls, Jessica Kingsley Publishers/
Unesco, Unesco 1990, 352 s.

Současná doba u nás přeje srovnávacím pedagogickým studiím. Je to patrné nejen z obsahové analýzy posledních čísel Pedagogiky a dalších pedagogických časopisů, ale především z celkové atmosféry snah pedagogické teorie a praxe nalézat optimální přístupy k řešení současných problémů naší školy. A uvažujeme-li o reformě našeho školského systému, je jistě takové „rozhlednutí se“ po světě nezbytné. Cennou pomůckou pro naše pedagogy může jistě být již v Pedagogice recenzovaná Encyclopedia of Comparative Education, již editoval N. Postlethwaite, stejně jako jedna z posledních publikací z oblasti srovnávací pedagogiky Comparative Education, kterou sestavil a rozsáhlou úvodní kapitolou opatřil W. D. Halls.

Hallsova Comparative Education si neklade za cíl být exaktními informacemi nabytou encyklopedií. Její přínos může být naopak spatřován v určité různorodosti náhledů a interpretací autorů jednotlivých regionálních zpráv, kteří byli přímo vyzváni, aby své příspěvky koncipovali spíše jako eseje než jako exaktní srovnávací studie. Odmyslíme-li si onu nezbytnou dávku subjektivity v textech různých autorů, lze i zde nalézt určité společné body a hlavně reflexi hlavních trendů a tendencí současnosti.

Publikace je rozvržena do tří částí. První část poskytuje v obecném přehledu základy, na nichž je vystavěno následujících sedm regionálních studií. Je zde uveden obecný historický přehled a existující modifikace v obsahu srovnávací pedagogiky, stejně jako v posledních letech se vyskytující základní přístupy ke srovnávacím studiím, metody a teorie a vznikající problémy praxe ve vztahu k výzkumu. Přitom všem je kladen důraz především na současné trendy a přístupy ve srovnávací pedagogice. Smyslem tohoto oddílu je propojit a doplnit informace podávané následně v regionálních zprávách a poskytnout jistou vstupní instrukci ve vztahu k druhé části knihy, jež je jejím jádrem a jež je tvořena, jak už bylo řečeno, sedmi regionálními zprávami.

Zprávy nejsou organizovány na principu národních celků, ale na základě oblastí, do nichž jsou jednotlivé země sdruženy podle určitých znaků daných interpretací regionu Unescem. Tak vzniklo sedm regionů: západní Evropa (do níž jsou zahrnuty všechny členské nebo přidružené země Rady Evropy), socialistické země (jejichž jádro tvoří země evropské, ale některé odkazy se vztahují např. také ke Kubě, přičemž editor poukazuje na to, že v době vydání knihy již nastaly změny v zemích bývalého socialistického společenství, nicméně jako jistou formu dokumentu ponechává tuto část beze změn), Severní Amerika (zahrnující USA a Kanadu), Latinská Amerika (zahrnující také karibskou oblast). Asie a Pacifik (sestavující vlastně ze dvou oddílů postihujících jak asijskou pevninu a Japonsko, tak také jižní a jihovýchodní Asii a země Pacifiku), Afrika (kromě arabských států v severní Africe) a arabské státy.

Jednotlivé regionální zprávy obsahují vždy stručný přehled o historii srovnávacích studií v oblasti. Zde je patrné, že většina autorů tenduje ke zdůraznění přínosu šedesátých a počátku sedmdesátých let, jež jsou viděna jako klíč k rozvoji srovnávací pedagogiky a základ, k němuž se součas-

né komparativní studie vracejí. To ostatně potvrzuje také W.D.Halls ve své úvodní kapitole, kde charakterizuje šedesátá léta jako dekádu velkého optimismu, kdy byly ustaveny první asociace srovnávacích pedagogů a objevila se první slavná jména vědců v této oblasti (Noah, King, Bereday, Holmes, Eckstein, ...), kteří „cestovali po světě, sledovali změny ve školství a všude se setkávali s dobrou vůlí“. Američané navštěvovali Sovětský svaz, aby mohli studovat měnící se sovětskou školu, pedagogové z východní Evropy hledali inspiraci v britských internátních školách a Unesco vysílalo svoje mise po celém světě.

Jak na toto téma prohlásil o dvacet let později Harold Noah: „Základní premisou srovnávacích studií bylo, že můžeme opravdu pochopit sami sebe pouze v kontextu s bezpečnou znalostí jiných společností.“ Ovšem 70. léta a první polovinu 80. let už charakterizuje, jak uvádí Halls, nejistota. Víře ve výchovu a vzdělání jako všennápravný univerzální lék byla zasazena rána v podobě první ropné krize v roce 1973. Začalo být evidentní, že vzdělávací expanze sama o sobě nepřináší ani zrovnoprávnění příležitosti pro všechny ani větší ekonomickou prosperitu. Na toto poznání reagovaly vlády jednotlivých zemí po svém a začaly drasticky krátit financování drahých srovnávacích pedagogických výzkumů, od nichž se totiž očekávaly zcela konkrétní přínosy využitelné přímo v praxi, jichž ovšem mohli srovnávací pedagogové nabídnout jen relativně málo. Jistě nelze hodnotit toto období pouze negativně, protože např. právě sem spadají velké kampaně za odstranění negramotnosti v rozvojových zemích, rozšiřování základního školství, zdravotní výchovy apod. Současná situace v oblasti komparativních pedagogických studií je hodnocena jako různorodá, varující od bolasti k oblasti, ale celkově s velmi pozitivním přínosem nejrůznějších institucí, jež se vedle vlád angažují při financování různých výzkumných projektů (konkrétně např. Světová banka, Fordova nadace, Peace Corps apod.).

Dále jsou v nich popsána hlavní výzkumná centra a hlavní realizované výzkumné projekty a publikace. Zmíněna je např. dnes už klasická International Educational Achievement Study (IEA Study) započatá Švédem Torsténem Husénem a Angličanem Neville Postlethwaitem ve Švédsku, která se posléze rozšířila nebývalým a velkorysým způsobem do mnoha zemí a při níž bylo testováno více než půl miliónu dětí po celém světě.

Přirozeně jednotlivé oblasti využívají vlastní výzkumné metody a přístupy ke srovnávacím studiím, jež vyplývají z vlastních specifik, potřeb, zkoumaných témat i preferencí výzkumníků. V regionálních studiích jsou tedy popsány také základní metodologické školy a metodologické trendy, a také spojení mezi výzkumem a samotným výchovně vzdělávacím systémem. Z teoretických přístupů rozhodně stojí za zmínku např. sociálně vědný přístup, ekonomický, kvantitativní, eklektický a pragmatický, národní, kulturní či historicko-filozofický. Pravděpodobně největší pokrok na poli srovnávací pedagogiky, říká Halls, byl v posledních patnácti letech učiněn v oblasti rozvoje a využívání relevantních teorií, a to bez ohledu na jejich původ. Hovoří o teorii konvergence, teorii strukturálního funkcionalismu, teorii kulturního kapitálu, teorii lidského kapitálu, teorii sociální kontroly, modernizační teorii či teorii závislosti a o jejich aplikaci na srovnávací pedagogické studie.

Popsána jsou také vysokoškolská pracoviště, na kterých se srovnávací studie pěstují, zvláště ta, kde se připravují budoucí učitelé. V jednotlivých regionálních studiích lze nalézt i přehled časopisů, periodik, konferencí apod., jež jsou vlastně formami podpory srovnávací pedagogice jako vědě.

Třetí část recenzované publikace pojednává o národních a mezinárodních infrastrukturách srovnávací pedagogiky souhrnně a detailně. Jsou zde uvedeny různé společnosti, asociace, střediska výzkumu, časopisy apod. Práce je doplněna vybranou bibliografií, což spolu s přehledem nejrůznějších institucí a organizací srovnávací pedagogiky ve světě může být užitečné jak pro vědce angažující se v této oblasti, tak pro různé administrátory a organizační pracovníky.

Milada Rabušicová